

Ελένη Πορτάλιου

«Πρόγραμμα Καλλικράτης» και Αριστερά

Η ιστορία

Οι έννοιες και οι θεσμοί της διοικητικής αποκέντρωσης και αυτοδιοίκησης είναι στρατηγικής σημασίας για την Αριστερά, καθώς εγγράφονται στα μείζονα θεωρητικά και πολιτικά ζητήματα του κράτους και των σχέσεων κράτους και κοινωνίας.

Ο δήμος και η κοινότητα έχουν βαθιά ιστορική καταγωγή και μακριά διαδρομή στην εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών.

Η πόλις, στην Αθήνα της κλασικής εποχής, αποτελεί σημαντική επινόηση πολιτικών θεσμών άμεσης δημοκρατίας. Παρά το ότι ο δήμος δεν περιλαμβάνει τους δούλους και τις γυναίκες, το σώμα των ελεύθερων πολιτών αποφασίζει για όλα τα θέματα με άμεση συμμετοχή και αναλαμβάνει εκ περιτροπής όλες τις διοικητικές λειτουργίες.

Οι κοινότητες αποτέλεσαν τους θεσμούς των αναδυόμενων πόλεων στον ύστερο Μεσαίωνα, στη σύγκρουσή τους με τη φεουδαρχία, τους ευγενείς και τη μεγάλη γαιοκτησία.

Οι κοινότητες (comunidades) της Καστίλλης (1520-22), ήταν μια από τις μεγαλύτερες επαναστατικές προσπάθειες στην Ευρώπη, που αμφισβήτησε την απόλυτη μοναρχία στη δημιουργία του εθνικού κράτους.

Ο 19ος αιώνας έθεσε το πρόβλημα του κράτους με νέους όρους.

Ο Ένγκελς, επικρίνοντας το σχέδιο του προγράμματος της Γκότα, έγραφε στον Μπέμπελ: «Από τη στιγμή που θα μπορεί να μιλά κανείς για ελευθερία, το κράτος παύει να υπάρχει σαν κράτος. Γι' αυτό εμείς θα προτείναμε να μπει παντού στη θέση της λέξης "κράτος" η λέξη "κοινότητα" (Gemeinwesen), μια θαυμάσια παλιά γερμανική λέξη που αντιστοιχεί στη γαλλική λέξη "κομμούνα"». (Μάρτιος 1875)

Η Παρισινή Κομμούνια, το 1871, αποτέλεσε υπόδειγμα συγκρότησης λαϊκής εξουσίας που πραγματοποιεί μια βαθιά ρήξη με το κράτος. Ένα ανώνυμο λαϊκό πλήθος έδωσε μια απρόσμενη απάντηση στο πρόβλημα του κράτους, αντικαθιστώντας το Παλαιό Καθεστώς με μια ολοκληρωμένη δημοκρατία. Δεν πρόκειται πια για κράτος με την καθαυτό έννοια του όρου, όπως λέει ο Λένιν, αλλά για δημόσιες λειτουργίες που μεταβιβάζονται στην κοινωνία στη διαδικασία μετάβασης σε μια κοινωνία χωρίς κράτος.

Η αυτοδιοίκηση που εφαρμόστηκε στην Ελεύθερη Ελλάδα είναι επίσης μια μεγάλη ιστορική εμπειρία της Αριστεράς, που ξεκίνησε με την εφαρμογή της λαϊκής εξουσίας στην Ελεύθερη Ευρυτανία.

Η ολοκληρωμένη κριτική στο «Πρόγραμμα Καλλικράτης» προϋποθέτει βαθύτερη κατανόηση του σύγχρονου αστι-

κού κράτους –της αυταρχικής, συναινετικής δημοκρατίας– και, ταυτόχρονα, τη διατύπωση ανταγωνιστικών προς τη σημερινή εξουσία θέσεων που εγγράφονται στη σοσιαλιστική προοπτική.

Τι λέει και τι επιχειρεί ο Καλλικράτης

Το «Πρόγραμμα Καλλικράτης» είναι γραμμένο κυριολεκτικά στο γόνατο. Προχωρεί σε μια συνένωση δήμων και κοινοτήτων –από τους 1.033 δήμους και κοινότητες καταλήγει σε 370 δήμους– χωρίς να τους κατονομάζει και χωρίς να αναφέρει κανένα συγκεκριμένο κριτήριο για τη δημιουργία της νέας αρχιτεκτονικής. Δεν ορίζει, παρά μόνο ενδεικτικά, αρμοδιότητες για τον πρώτο και δεύτερο βαθμό. Κατά δήλωση του αρμόδιου υπουργού κ. Ραγκούση, δεν πρόκειται να χρηματοδοτηθούν οι νέοι θεσμοί, παρ' ότι για την εφαρμογή τους απαιτούνται, σύμφωνα με την ΚΕΔΚΕ, περίπου 5 δισ. €.

Η αποσυγκέντρωση του κράτους σε αιρετές περιφέρειες, αποκεντρώνει μεν κρατικές λειτουργίες προς την περιφερειακή αυτοδιοίκηση (πράγμα αναγκαίο), διατηρεί όμως παράλληλες, ανταγωνιστικές κρατικές δομές ελέγχου. Ταυτόχρονα, εγκαθιστά ένα σύστημα δομής των νέων δήμων και των περιφερειών κατ' εικόνα και ομοίωση του πρωθυπουργοκεντρικού γενικού πολιτικού συστήματος, το οποίο μεταφέρει το μεγαλύτερο μέρος των αρμοδιοτήτων στην εκτελεστική εξουσία. Δεν υπάρχει εσωτερική αποκέντρωση στους δήμους

και τις περιφέρειες, με αιρετά όργανα, θεσμοθετημένες αρμοδιότητες και συγκεκριμένους πόρους. Με τη βοήθεια του πλειοψηφικού εκλογικού συστήματος, το «Πρόγραμμα Καλλικράτης» επιδιώκει να αποτρέψει την έκφραση της οποιας κοινωνικής δυναμικής στους θεσμούς και να συρρικνώσει την παρουσία της Αριστεράς.

Απ' αυτές τις απόψεις δεν πρόκειται για αποκέντρωση με αυτοδιοίκηση, αφού τα αιρετά όργανα δεν διευκολύνουν, λόγω της συγκεντρωτικής δομής τους, του τρόπου εκλογής και της λειτουργίας τους, την αποφασιστική παρέμβαση των (αυτό)διοικούμενων πολιτών.

Η κυβέρνηση προχωρά στην αναδιάρθρωση αυτή με τον αυταρχισμό τού αποφασίζομεν και διατάσσομεν. Επιβάλλει συνενώσεις με κριτήρια που μόνο η ίδια γνωρίζει, δηλαδή με κριτήρια εκλογικών σκοπιμοτήτων και περιστολής δαπανών, χωρίς να υπάξουν οποιεσδήποτε διαδικασίες συμμετοχής των δημοτών και δικές τους αποφάσεις για όσες αλλαγές στη γεωγραφία των δήμων κρίνονται αναγκαίες.

Γιατί όμως η κυβέρνηση επείγεται να ψηφιστεί τώρα το «Πρόγραμμα Καλλικράτης»;

Γιατί η περιφερειακή δομή –που αποτελεί ορθή επιλογή επί της αρχής– είναι αναγκαία για την ένταξη στο ευρωπαϊκό σύστημα περιφερειακής αποκέντρωσης και τη συμμετοχή στις χρηματοδοτήσεις. Γιατί η κυβέρνηση θεωρεί ότι μπορεί να ωφεληθεί πολιτικά, πράγμα εξαιρετικά αμφίβολο, αφού παρ' ότι στερεί το ψωμί προσφέρει στο λαό παντεσπάνι (θε-

σμούς). Ένας άλλος βασικός λόγος είναι η επιδίωξη της να εξοικονομήσει πόρους και να περιορίσει τη χρηματοδότηση, όπως επιτάσσει το πρόγραμμα σταθερότητας στο οποίο υπάγονται σήμερα όλα τα μείζονα κοινωνικά αιτήματα.

«Η Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης αποσκοπεί στην εξοικονόμηση πόρων των φορολογούμενων πολιτών μέσω του περιορισμού των αριθμών των ΟΤΑ και των νομικών τους προσώπων», μας λέει το «Πρόγραμμα Καλλικράτης».

Κανείς δεν θεωρεί ότι το κράτος, κεντρικό ή αποκεντρωμένο, πρέπει να είναι σπάταλο. Ωστόσο οι σπατάλες που γίνονται σήμερα στους ισχνούς προϋπολογισμούς των δήμων είναι εγγενές χαρακτηριστικό της νεοφιλελεύθερης διαχείρισης, που αφορά την πρόσληψη προσωπικού μέσω πελατειακών μηχανισμών και με ελαστικές σχέσεις εργασίας, ενώ ταυτόχρονα παραχωρείται μεγάλο μέρος των υπηρεσιών και των έργων σε ιδιώτες, στη δημιουργία ανώνυμων και ανέλεγκτων εταιρειών, στις επιλογές βιτρίνας με το αζημίωτο, σε επενδύσεις με κριτήρια ιδιωτικού κέρδους και σε πολιτικές επικοινωνιακού χαρακτήρα που ανατίθενται σε ακριβοπληρωμένους συμβούλους.

Η κατάργηση του μεγαλύτερου αριθμού των ΝΠΔΔ γεννά πολλά ερωτηματικά. Στα νομικά αυτά πρόσωπα πηγαίνει απευθείας η κρατική χρηματοδότηση. Αν πρόκειται να ενσωματωθούν στις υπηρεσίες των δήμων, η εξέλιξη μπορεί να είναι θετική, αν οδηγηθούμε όμως σε νέες Ανώνυμες Εταιρείες η λύση θα εί-

ναι καταστροφική, καθώς αυτές λειτουργούν αδιαφανώς με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και αποτελούν τον βασικό φορέα των ελαστικών σχέσεων εργασίας. Επίσης, ποια είναι τα κυβερνητικά σχέδια για τους σημερινούς εργαζόμενους στα ΝΠΔΔ;

Τέλος, η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ είναι, εκτός των άλλων, εξαιρετικά ανεύθυνη. Αν προχωρήσει σε διάστημα λίγων μηνών σε μια τέτοια αλλαγή, θα διαλύσει και τους ήδη ανεπαρκώς λειτουργούντες αυτοδιοικητικούς θεσμούς. Κοινώς θα τα κάνει μπάχαλο.

Αριστερός αντίλογος

Από τη σκοπιά της Αριστεράς, τρία σημεία είναι, πιστεύω, σημαντικά στη συγκρότηση του ανταγωνιστικού της σχεδίου σήμερα.

1. Η όποια ανασυγκρότηση του πρώτου βαθμού πρέπει να γίνει με εξαντλητικές διαδικασίες συμμετοχής σε πολλά επίπεδα, που φτάνουν μέχρι δημοτικά δημοψηφίσματα κατά περιοχή. Τα κριτήρια των συνενώσεων είναι σύνθετα – κοινωνικά, γεωγραφικά, ιστορικά, παραγωγικά και ταυτόχρονα αφορούν τις προϋποθέσεις συμμετοχής. Δεν μπορεί να αποτελούν αντικείμενο κομποραπτικής λογιστικής και πολιτικών σκοπιμοτήτων. Με ανάλογο τρόπο πρέπει να αντιμετωπιστούν η γεωγραφία και ο αριθμός των περιφερειών.
2. Για την αποκεντρωμένη λειτουργία και τη δημοκρατική συμμετοχή χρει-

άζεται εσωτερική αποκέντρωση τόσο στους δήμους όσο και τις περιφέρειες, με χαμηλότερου βαθμού αιρετά όργανα, τα οποία θα διαθέτουν θεσμοθετημένες αρμοδιότητες και πόρους.

3. Απλή αναλογική και έμμεση εκλογή του δημάρχου και του περιφερειάρχη από το δημοτικό και περιφερειακό συμβούλιο, αντίστοιχα.

Για την Αριστερά, η αποκέντρωση με αυτοδιοίκηση στη βάση μιας γνήσιας αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, με μεταφορά όλων των αρμοδιοτήτων, εκτός από αυτές που αποτελούν επιτελικές λειτουργίες του κεντρικού κράτους, και επαρκείς πόρους για τη στήριξη των κοινωνικών υπηρεσιών και της περιβαλλοντικής ανασυγκρότησης, μπορεί να αποτελέσει σήμερα μείζονα στόχο, η κατάκτηση του οποίου προϋποθέτει μαζικούς κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες.

Χρειάζεται όμως να αποσαφηνίσουμε ότι δεν πρόκειται για άμεση δημοκρατία ή για λαϊκή εξουσία. Πρόκειται για μια σοβαρή αποκέντρωση του κράτους που επιτρέπει να το διαπεράσουν οι κοινωνικές αντιφάσεις και τα λαϊκά αιτήματα. Παρ' όλ' αυτά, για όσους από την Αριστερά αποδέχονται τη στρατηγική του δημοκρατικού δρόμου για το σοσιαλισμό, η αντιπροσωπευτική δημοκρατία χωρίς την άμεση δημοκρατία των αυτόνομων κοινωνικών κινημάτων, σε διαλεκτική ένταση με το κράτος, είναι ανάπηρη. Εξάλλου και ο αποκεντρωμένος δημοτικός τομέας υπηρεσιών και έργων δεν μπορεί να καλύψει μονομερώς ένα διαφοροποιημένο σύστημα παραγωγής

και διανομής αγαθών, στο οποίο πρέπει να προσβλέπει η Αριστερά.

Είναι εξαιρετικής σημασίας τόσο η άμεση δημοκρατία των κοινωνικών κινήματων όσο και η οικοδόμηση θεσμών λαϊκής αυτοδιαχείρισης και παραγωγής κοινωνικών αγαθών και υπηρεσιών πέραν του κράτους και της αγοράς. Κι εδώ έχουμε, ήδη σήμερα, σημαντικά παραδείγματα κοινωνικών πρακτικών (συνεταιρισμοί, τίμιο εμπόριο, ηθική τράπεζα κ.λπ.). Επιτέλους, όπως θα έλεγε και ο Πουλιαντζάς, δεν χρειάζεται να απονέμουμε στα πάντα τον υποτιθέμενα ανώτερο τίτλο του πολιτικού. Ευτυχώς η κοινωνία δεν αποτελείται μόνο από τις γκριζες ζώνες τις οποίες σκιάζει το κράτος. Ειδικά σήμερα, που εμπορευματοποιείται ακόμα και ο ανθρώπινος βιόκοσμος, που το κράτος και η αγορά διεισδύουν σε λειτουργίες τις οποίες ασκούσε ιστορικά η κοινωνία, διαλύοντας κοινωνικά δίκτυα και σημαντικές μορφές ανθρώπινης επικοινωνίας, πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί. Όταν λοιπόν αναφερόμαστε σε τοπική ανάπτυξη, θα πρέπει να εννοούμε όχι μόνο δημοτικούς τομείς αλλά μορφές κοινωνικών συνεταιρισμών που αυτοδιαχειρίζονται έναν παραγωγικό τομέα. Και αυτό βρίσκεται σε αντίθεση τόσο με τον «Καποδίστρια» και τον «Καλλικράτη» όσο και με μια αντίληψη της Αριστεράς η οποία υποκαθιστά την κοινωνία από το κράτος και η οποία οδήγησε στην κατάρρευση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού. Χωρίς πολιτική δημοκρατία (αντιπροσωπευτική και άμεση) και κοινωνική αυτοδιαχείριση δεν υπάρχει σοσιαλισμός.